

DVE PODOBI DNEVA

Manica Lobnik

BREZ UPANJA

Edino v aprilu po dežju zasije sonce s tistim trmastim zmago-slavjem, s tisto bleščečo se močjo, ki je tako brezupno varljiva med velikanskimi oblaki, ki se izlijejo in ga zaduše, kadar se jim le zahoče. Vendar so ljudje le nasedali temu brezupu, saj so prihajali ob dveh iz služb tako neprimerno oblečeni, tako podobni smešnim nesrečnikom, ki so jih sanje, iz zavetja teme in skritega okolja, predstavile pod žarko luč kake koncertne dvorane ali mesta ob petih popoldne.

Katarini so bile te aprilske situosti zoprne. Mož jo je vselej, potem ko je zaman poskušal skozi okno presoditi, kakšen bo dan, navsezgodaj vpraševal, če naj vzame dežnik ali ne. Ona pa je molčala, ker so se ji ta ugibanja zdela nesmiselna, dasi je bila, kadar ga je zagledala mokrega, prepričana, kako je že navsezgodaj slutila dež. In takrat se nikoli ni mogla zadržati, da se ne bi bila začudila: »Ali nisi vzel dežnika, Friderik?«

»Si rekla, da bi ga naj?«

Četudi je bila zelo prepričana, da mu je prav to rekla, je raje molčala. Prepirov ni marala: pravzaprav se jih je tudi Friderik izogibal: sploh sta se oba zelo trudila.

Ljudje, ki so torej zdaj prihajali po ulici, so vihteli dežnike kakor iz protesta: kaj moremo, zjutraj je vendar deževalo, sicer bo pa tako ali tako kmalu spet ploha. Četudi so imeli spomladi zelo radi sonce, so nekam togotno zrli njegove poraze in pred vhodom v veliko stanovanjsko hišo so celo nekoliko pohiteli, da se je zdelo, kakor bi jih gohtal velikanski, za vežnimi vrati skrit sesalec.

Že nekajkrat, ko je tako slonela na oknu in čakala moža, je preštela vse, a si ni zapomnila. Bila je raztresena, ko je morala kar in kar razmišljati, čemu prihajajo ljudje že od dosti dalj, ko njenega Friderika še nikoli ni bilo in ni vedela čemu.

Z okna pod njo je rdečelasa ženska potiskala glavo in zazijala otrokoma, da je očka že doma in je kosilo že na mizi, ter se umaknila. Katarino je ta nesmiselna lahkovernost vsakikrat znova razjezila, ko sta se otroka vendar prav zato skrivala, da bi mlajši po kosilu ne odšel spat in bi večji ne pisal naloge. Gorje, če bi se še to spremenilo, kajti le ta čas je bil spodaj mir. Prostaško pa je vendarle bilo, ko je redno zijala na otroke prav zdaj, ko so prihajali ljudje iz služb.

Ob tej presoji besede pa je Katarino tudi tokrat rahlo zaskrbelo, če ni morda neprimerno, da prav tako sloni na oknu. Res je čakala Friderika zelo diskretno in vsakdo, če jo je sploh opazil, je mogel to tudi presoditi, vendar ne more človek nikoli prepričati, da bi si ljudje česa slabega ne mislili. Toda kaj naj bi v tem vmesnem času počela? Časopis je prebrala in česarkoli bi se bila lotila v teh minutah, bi se ne izplačalo. Moj bog, če bi bila lahko tako vztrajna, kot je bilo sonce, ki je srebalo kaplje s kaktusa, a so se zadnje potočile v brezupnem naporu, da bi se rešile do vršičkov, zapuščaje za seboj sled vzdolž vsega mesnatega žlebička, kjer so zdaj brezupno otrple čakale. Katarina je potegnila s prstom, toda lisa v žlebičku je bila vjedena v kožo. Zakaj neki je imel Friderik tako žalosten obraz, da je tudi ob nasmehu sled nedoumljive žalosti ostala? Že sama misel, da bi utegnilo biti s Friderikom še kaj, razen tega, kar vidi in mu prisodi, jo je vznemirila in spravila v obupno nemoč. Ker si ni mogla pomagati, se je vsakikrat pred tako mislijo naglo umaknila, kakor stori to človek, ki na naslednji dan preloži delo, ker ga ne zna začeti. Zagledala se je v cvet levega kaktusa, ki jo je zadnje dni prav posebno zanimal: zdaj je bil že zelo napet, ko pa se bo čez nekaj dni razprl, bo na tej strani hiše prvi cvet. Rdečega bodo vsi opazili. Ko bodo sedli k mizi, bodo rekli, da se je v tretjem nadstropju kaktus razcvetel. »A res? Torej je pomlad,« bodo zmagoslavno vzkliknili in otroci bodo stekli na ulico, da bi ga videli in pritrdili. Že iz prejšnjih let je o tem vse vedela, zato je vsako pomlad tudi ugibala, kdo bo prvi zagledal cvet. Letos si je posebno želela, da bi bil to mladi zdravnik, ki jo je tako prijazno pozdravljaj, videti je pa zelo nesrečen. Kadar se je namreč ozrl po hiši, je bil njegov pogled zelo brezupen. Res je bila hiša strašno pusta in siva in razen televizijskih anten in otroškega perila ni bilo kaj videti na teh ozkih balkonih, toda tudi taka prostaska hiša, ki lahko zagreni starejšega človeka, ne more vzbujati grenkobe v pomembnem človeku. Mladost pa je bila vendar že sama po sebi tako pomembna.

Nato je ulica pod njo še bolj zaživela: avtomobili, ki v njej niso imeli kaj iskati, so se iz bogve kakega vzroka prepeljavali, delali hrup in ogrožali otroke, za katere se starši niso utegnili brigati ali pa jim ni uspelo, ker so bili otroci iznajdljivejši in so se izmikali. Tudi mož iz pritličja, ki je pred kratkim kupil avto, se je pripeljal. Res jo je zanimalo, kako dolgo bo vzdržal vožnjo v službo. Dolgo že ne, ker je bencin predrag, tako pomemben pa tudi ni bil, da bi mu ga plačevalo podjetje. Frideriku bi, a je preblizu, a vendar pride vedno zadnji v hišo. Kje neki se omahuje? Vidiš jo, tudi žena onega, ki se je pripeljal, je hitela, da bi se ji kmalu noge zmešale. Hodila je mimo Friderikovega

podjetja, dosti dalje, a je bila že tu, kdaj bi že torej lahko bil tudi Friderik doma. Aha, ta bo torej še kar naprej pešačila, njen mož se bo vozaril. Pravzaprav so nekatere ženske tudi reve, toda vsak pač po svoje. Če je njej prav! Vsak dan prinese mleko, jogurt in pol kile kruha: bo kar držalo, da jedo poleti jogurt, pozimi pa zelje. Saj, nekateri ljudje so zelo skromni, toda Friderik ni tak. Friderik trdi, da ima človek dandanes tako malo, da bi bil pravi nesmisel, če bi si še pritrgoval. Onadva zato tega nista delala in pomilovanje, ki ga je čutila do ljudi, ki drugače delajo, jo je nekoliko potolažilo. Res pa je bil avtomobil tudi zanju strašno breme — zakaj neki zdaj spet kašlja, ko je bil pravkar popravljen? Bosta res morala spet nekaj zamenjati in ne bo nikoli zvedela, če je bilo sploh potrebno, a požrlo bo njeno torbico. Friderik je neumen, kako neki si on to zamišlja! Tokrat se ji ne bo odrekla in Friderik se bo nad takim njenim stališčem spet čudil, saj je vedno nad čem razočaran.

»Pa ga prodajmo!« je zadnjič vzkliknil obupano in dodal, da bo potem vsak mesec ostalo za njeno torbo in kar je še takih reči. Res bi rada zvedela, kaj meni s takimi rečmi, oh, ko bi on samo vedel, kako je skromna in kakšne so druge ženske, in bi samo slutil kako bi bilo, če bi bila ona taka, kot so druge. Friderik je bil zelo krivičen, ker tega ni znal presoditi. Sicer pa je to le tako govoril, ker je vedel, da avtomobila ne bosta prodala, če sta se prej tako trudila, da bi ga dobila. Zdaj, ko ga imajo že vsi, ga vendar ne moreta prodati. Seveda, Friderik bi kar obupal: vse mora sama, da se obdržita. Kaj je njemu mar, ko da denar in reče: »Nisi pozabila, da so odtegnili ta mesec tudi za drva.«

»Zakaj pa drva že ta mesec — kje je še zima?«

»Tako so sklenili.«

»Zakaj? Zakaj se nisi uprl?« — No, potem pa ničesar ne razume, seveda, ona nikoli ničesar ne razume. To lastnost pridobijo samo tisti, ki so v službah. Zakaj pa ni bila v službi? Friderik že ve in tudi to ji bo nekoč odgovoril! Lahko bi pritekla zdaj domov, potem, ko bi spotoma, kakor delajo to druge, nakupila. Tako ali tako bi bila pred njim doma in do takrat, ko se privleče, bi še skuhala. Tako pa sloni in ga čaka. Mislila je, da se za nekaj minut ne izplača ničesar začeti, zdaj je že četrt ure in če bi prej vedela, da ga spet dvajset minut ne bo, bi se lahko vendarle česa lotila.

Sonce je postajalo čemerno in je bledelo v naporu, da bi se uprlo navalu deževnih oblakov. Moker bo in to je povsem nepotrebno. Hlače bo morala likati, in če bo zelo moker, se niti posušile ne bodo, in če bo šel po netlakovani bližnjici, bodo oškropljene in težko jih bo šči-

stila. Zakaj neki te ulice ne tlakujejo, ko so že povsod, čeprav so jih začeli pozneje urejati? Tu ne stanuje noben veljak, seveda je to najslabša in v njej so najslabša stanovanja. Še nikdar niso tako slabo stanovali, čeprav je to njihovo peto stanovanje. Najnovejše, a najslabše, ker ni nič več solidno. Komaj nekaj let so tu, prepleskati bi ga morali: nekateri možje opravljajo tudi to sami, celo v zelo naprednih deželah, je brala. Friderik tudi tega ni zmogel. Kaj neki je sploh znal, da bi lahko ona ugotovila? Svoje delo, baje, toda tam ni mogla presojeti: lahko bi povedali drugi, ki so imeli izkušnje. Ker je bila samo doma, ni ničesar vedela. Le čakala ga je lahko in če bi res ne bila tako neumna in odvisna, bi tega ne bila počenjala. Hodila bi bila v popoldanski kino, nato v kavarno. Druge ženske hodijo okrog, same gredo kamorkoli, ona pa sedi, zaliva rože in ga čaka. Ugotavlja, koliko se je kaktus napel, in ga čaka! Drugi kaktus se je posušil, ker ga ni pravočasno presadila. Res jo je opomnil, ko je mimogrede pogledal, medtem ko je sama pozabljala. Je že tako, da laže pozabiš, kar neprestano gledaš. »Bom,« mu je odgovorila. Kasneje ji je rekel: »Škoda, da ga nisi takrat presadila, ne bi se bil tako dušil.«

To jo je zelo razjezilo. »Marsikaj se duši,« ga je zavrnila. Molčal je. Bral je novo knjigo, moj bog, koliko knjig je prebral ta človek! Utegnil je pač, sama ni utegnila ničesar več.

»Marsikaj se duši, Friderik,« je zato določneje rekla.

Tudi na to ni ničesar odvrnil, zato se je razjokala. Ni vedela čemu, ker se je pri njej marsikaj tako spremenilo, da se ni več razumela. Tako je prej pospravila ob sredah in sobotah, potem pa se ji je nekako zmešalo in se spremenilo, da je to delala ob nedeljah. Zaradi tega je bila ob nedeljah zelo razdražljiva in nesrečna. Da bi bilo še huje, jo je Friderik še vprašal, če je potrebno, da počenja to prav ob nedeljah. Natanko si je zapomnila izraz počenja, ki jo je užalil.

»Misliš, da zaradi zabave, tako kot druge, ki se vozijo na izlete in počenjajo marsikaj?«

»Ne mislim, saj vendar vidim, da trpiš, toda mogoče bi se le dalo kako...?«

Z gnevnim zadoščenjem ga je pikro vprašala: »Kako?«

»Moj bog, Katarina, ne vem, toda mislim sem.«

On se je vedno trudil, da bi o nečem razmišljal, a kolikor je vedela, se ni nikoli ničesar domislil.

»Friderik,« ga je zavrnila, »najlaže človek živi, če se ničesar ne domisli, ima izgovor, da lahko kar naprej razmišlja.«

Utihnil je. Vedno je bilo tako, da ni smela ničesar reči, da bi ne bil kar precej užaljen.

Prešlo je že dvajset minut, saj, vedela je, a ko ga bo vprašala — no, prihaja! Umaknila se je, a ga še vedno opazovala. Prihajal je utrujen, kakor da bi bil že dolgo hodil, toda iz službe je bilo vendar zelo blizu. Pogledal je navzgor. Skesala se je, ker se mu ni pokazala: naj vidi, da ga je spet čakala petindvajset minut. Naglo se je namreč vzbela in porinila uro na pol tri. S to drobno prevaro, zaradi katere sta se prej veliko prepirala, a se zdaj on ni več brigal, se mu je sprva vedno nekoliko maščevala, zdaj pa že dolgo ni imelo nobenega smisla več, a se je že navadila. Prej je bil namreč vsakikrat nejevoljen, če jo je opazil ob oknu in vselej je menil, naj bi raje kaj brala; tudi je rekel, naj bi legla, ona pa se je še spominjala časov, ko je prihajal naglo in je zasoplo vprašal: »Si dolgo čakala, Kati?« Takrat mu je vselej zatrjevala, da res ni dolgo čakala, on pa je vztrajal, da je zagotovo zelo dolgo čakala, in tako sta se drug drugemu opravičevala. Celo uro je potiskala za nekaj minut nazaj, oh joj, kdaj je že to bilo.

Nekaj ljudi ga je še pred vhodom v hišo prehitelo, ker se je vsem bolj mudilo. Po stopnicah bi potreboval tri minute, a ko je naposled prijel za kljuko, je bilo več. Nato je moral še pozvoniti, ker ni marala odkleniti prej, da bi ne vedel, kako ga je čakala.

»Dober dan,« je rekel, »bil sem na sestanku, ki se je zavlekel.«

Odgovorila je dober dan in nalivala juho. Moj bog, zdaj se je celo večnost preoblačil. Včasih pa se sploh ne preobleče in takrat juha ni dovolj urno nalita, in ko ne sedi za mizo, gleda okrog sebe, kakor, da bi hotel reči: »No, vidiš, da navsezadnje še čakam...«

»Kako si prebila dan,« jo je vprašal, ko je naposled le sedel. Mel si je roke, ne da bi se bil v teh dvajsetih letih enkrat pravočasno spomnil, kako ji je to skrajno zoprno. Te kretnje so jo spominjale na podjetno samozadovoljstvo, toda ni si mogla predstavljati, kako bi kdorkoli ob njej mogel biti v takem razpoloženju, če je sama v tako obupnem položaju.

»Ti očitno dobro,« ga je zavrnila, da bi ga opomnila.

»Ah, kje neki,« je vzdihnil in uplahnil. Čemu sploh hoče, da mu karkoli reče, če ga potem vedno prizadene in se potegne vase.

Vzel je časopis, a je le opazil, kako je trznila od nevolje, in se premislil: »Saj res,« je rekel naglo, »je sploh kaj pametnega, sicer ga res nima pomena brati.«

Naglo je zatrdila, da ni nič, a se pri priči domislila: »Pomisli, avto-bus je spet povozil pešca na prehodu.«

Jedel je, ko da je ni slišal, ona pa je razmišljala, če naj ponovi, in se tako odločila, kajti dogodek jo je spet zagrabil.

»Kje pa?« je naposled le vprašal.

»Na Titovi cesti, pomisli,« je oživela.

»Kdo pa je bil kriv?«

Dvignila je osupel glas: »Če ti pravim, da ga je na prehodu.« Lotevala se je je nestrpnost, ker je spoznala, da je tudi ta pogovor neuspešen, da sploh ne sodeluje in jo poslušša, kakor bi poslušal radijske reklame. Morda je tudi Friderik opazil, zakaj naglo, kakor da hoče nekaj prepričati, se je zanimal:

»Saj res — kaj pa, ali je mrtev?«

»Kak pa naj bo, če ga je povozil avtobus,« je izbruhnila, boreč se z jokom razočanja.

Osuplo jo je gledal, ona pa je poznala in se tako bala tega nevednega pogleda.

»Kaj ti pa je?«

»Mora meni kaj biti, če se človek s teboj ne more več pogovarjati,« je zastokala.

»Že spet?« Spustil je polno žlico nazaj v krožnik in zbala se je, da bo prenehal jesti. Vendar tega ni storil.

»No, oprost,« je rekel naglo, da ji je dvignil upanje. »Skrbi imam,« je nestrpno vzkliknil, »ti pa mi pripoveduješ, kako je avtobus povozil pešca, in si užaljena, ker to name ni napravilo takega vtisa, ali če hočeš, ker nisem tega tako dojel kot ti.«

Najhuje pa je bilo to, ker je skomignil, ko je vse povedal. V tem pa je bila ravno tista njegova strašna ravnodušnost, ki jo je spravljala v brezup.

»Vem, vem,« je obupno pritrdila, »toda vprašal si, kaj je novega in slučajno sem se tega spomnila. Če bi ne vprašal, bi ne pripovedovala, vem, da te to ne zanima. Sploh ne vem, kaj te še zanima in kaj bi še govorila, da bi me sploh še kdo poslušal.«

Dobrohotno jo je prijel za zapestje. Imel je velike roke in mehke dlani, ki so jo vedno ganile in še huje je začutila, kako ji prav toplota teh dlani manjka.

»Slabo se počutim,« je naglo rekla, kakor, da bi z drobno zvijačo želela zadržati to mehko domačnost.

»Jaz tudi,« je pritrdil in roke umaknil. »Lezi,« je stvarno dodal. »Nate nihče ne preži, nihče te ne preganja, o, če bi bil jaz ti, bi legel in se pokrtil čez glavo.« Težko je vzdihnil in vstal. »Premalo slano je,« je zamrmral z istim glasom in se odpravil k omari, čeprav nikoli ni sam našel soli in ni niti vedel, kje je spravljena, pač pa je čutil, da bo morala vstati in mu jo podati. Celo presenečenje, s katerim jo je pogledal, ker mu ni takoj postregla, je potrjevalo, kako je vse prejšnje prigovarjanje bilo govorjenje tjavendan. Bliskovito se je domislila,

take misli ob nepravem času so jo vedno spremljale kot krute maščevalne preganjalke, kako ji je nekoč, ko ga je vprašala, kaj vendar počne na vseh tistih večnih sestankih, zaradi katerih vsepovsod zamuja, rekel: »Sedim ali pa govorim tjavdan.« Zasmeljal se je kakor otroci ob drobnih sleparijah, s katerimi se maščujejo.

Torej ni bilo to govorjenje v zvezi s tistim, kar si je ona želela, niti s tem, kar je čutil, čeprav je potem, ko si je dosolil in spet z užitek-om zajemal, še vedno vztrajal, da bi si morala odpočiti.

Srebala je počasi in ga opazovala z občutkom, da je gluha in se mora truditi, da bi visela na njegovih ustnicah in skušala tam razbrati smisel njegovega govorjenja. Vendar tistega, kar je iz tega premikanja lahko sklepala, ni marala vedeti. Zato je z naglico, ki ga je osupnila, nenadoma vprašala: »Vsem se vam zdi, da je doma vse mogoče: ležati do desetih in imeti ob devetih na mizi sveže žemlje. Nikoli me ne vidite, kako pripravljam, kuham in pospravljam, pa domnevate, da se opravi samo. Zato me podcenjujete. Mojca je tudi rekla: »Mama, čemu vstajaš, saj si lahko zajtrk sama pripravim! Kadar me ni v kuhinji pa zliiva zajtrk v korito in sploh je presuha in tako se trudim za vse, vi pa kakor, da vse to ni nikomur potrebno in je sploh odveč. Jaz pa vse to opravljam, ker mora biti opravljeno, čeprav vem, da je vse tako nesmiselno.« Jokala je v drobnih sunkih onemoglega vetra.

Friderik je zajemal odsekano, kakor otrok, ki je jemal zdravila, ki so se mu do kraja priskutila. Sama je brodila po juhi, ki se je naglo prekrivala z neprozorno skorjo in grabil jo je obup in strah, kajti čutila je, da je spet vse zastoj in ob nepravem času, ker se je Friderik zakrknil vase in otrpnil.

»Prosim,« je strastno vzkliknila, »prosim, reci kaj!«

»Veš kaj,« je naposled zadržujoč nestrpnost, vendar prav zaradi tega rahlo zbeغان rekel, »zakaj začneš s tem vedno pri jedi? Razkolješ mi dan in tak sem kratkomalo nesposoben za delo. Nočeš razumeti, da me čakajo ljudje, ki preže, kakšen se vrnem, da opazijo, se prilagajajo mojemu razpoloženju in ga izkoriščajo. Rekel sem ti, da lahko v kantini jem, če ti je prenadležno in ne zmoreš?«

»Kaj pa naj potem še sploh počnem?« je kriknila. Ali je mogoče, da ta človek o katerem govore, da je pameten in sposoben, da je tako sodoben, nesposoben razumeti, da ji ni do brezdolja, nasprotno, da bi si želela veliko dela, le takega, ki bi kaj veljalo, ki bi ga razveselilo ali vsaj začudilo. »Pomisli,« ji je zadnjič navdušeno povedal, »naša Martina je napisala prvič dopis brez napake.« Ta Martina je bila namreč njihova strojepiska. V tem dogodku je bilo toliko osupljive nejevere, da se je tega kar nekajkrat domislil. Zanj je bil dogodek

seveda popolnoma nerazumljiv in rada bi vedela, kaj bi rekel, če bi mu namesto tople, postavljala na mizo, mrzlo juho. Zapomnil bi si kot mučen dogodek.

»Vem,« je naglo rekla, »kantina je izgovor, ker si ne želiš niti opoldan več domov. Zdoma odhajaš prvi, prihajaš zadnji. V kantini bi bila večja družba, dandanes pa si vsi iščejo družbe. Doma je dolgočasno, kdo bi me poslušal, ko nikamor ne pridem in vem le novice, ki jih berem v časopisu, slišim v radiu, na televiziji, toda vse to si je tako zelo podobno, da si že bojim govoriti, da bi ne bilo preneumno in prevsakdanje in strašno dolgočasno. Ker sem vedno sama, mi uhajajo spomini na dom, ne da bi se zavedala, privzemam govorico tistih časov in tako mi pri pogovoru uhajajo besede, za katere sem trideset let uporabljala lepše zamenjave. Postala sem celo prostaška in bojim se sprostiti, da bi tega tudi drugi ne opazili.«

»Dobro veš, kako se trudimo, da bi ti v vsem ugodili,« ji je rekel, jo pogledal in se zamislil, kakor bi se ob pogledu na njen obraz skušal nečesa spomniti. Toda bilo je vse tako davno in tako zabrisano, da mu to ni uspelo.

»Ni res,« se je uprla. »Zame sploh ne gre, ker o tem, kar bi bilo zame pomembno, nikoli več ne govorimo. Nehali smo pred davnimi leti, ne vem niti kdaj, ker tega prej najbrž občutila nisem. Vem pa, da se tu ni nič spremenilo, ker se doma ne more nič spremeniti. Vi vsi, ki odhajate zdoma, se spremenjeni vračate, svoje spremembe pa hočete zvrniti name. Vem,« ga je zadržala z dvignjenimi dlanmi, »kako je to. Taka sem prihajala domov k mami, ko sem imela sedemnajst let in mi je bilo doma vse preneumno, pretesno, prevsakdanje. Bila sem srečna in prosta, ko sem odšla zdoma in še misel na prostaški dom mi je zagrenila dan. Vidiš, to je s teboj. Vem, da je to!« je vztrajala v obupni želji, da bi spet ugovarjal, ugovarjal s čemerkoli, kar bi lahko potem, ko bo spet sama, verjela. Kajti kadar je bila brezupno sama, je želela marsikaj verjeti, kar sedaj ni mogla.

»Kaj spet hočeš?« je vprašal in odložil pribor.

Končno je pustil omako in zrezek in se obrnil čisto k njej, da je vendarle občutila vsaj zaradi tega košček zmagoslavja.

»Zadnjič si rekel,« je zategnila previdno, »da zate nisem predebela?«

Začudeno, kakor, da otipava, kajti tudi on ji ni zaupal, jo je pogledal, a nato, kakor, da bi se oddahnil, je zelo odločno pritrdil:

»Za boga, Katarina, saj veš, da nisi,« ter spet dvignil vilice.

»Toda jaz,« je planila, »ne živim samo zate. Nočem živeti samo zate, ti pa kar in kar dokazuješ, da to moram. Delaš iz mene sužnjo,

ki te čaka, da bi te nikoli pravočasno ne bilo. Druge ženske prihajajo domov, spotoma nakupijo to in ono, potem prihajajo njihovi možje in so spotoma nakupili reči, ki jih one niso utegnile, že davno so vsi doma, ko jaz še visim na oknu in sram me je, ko se vsak ozre navzgor in me vidi, kako nehasno prebijam življenje. Pomilujejo me, natanko presodim, kako se jim smilim, ker sem večno tako sama in ker nikoli nimam kaj početi. Vsi vedo, da je celo moje čakanje brez koristi, ker tebe, četudi prideš, ne dočakam.«

Molčal je, toda bilo je tako pošastno neusmiljeno in brezupno, ker je molčal.

Po kosilu je spet odšel: po stopnicah navzdol je potreboval manj kot dve minuti, cestni ogel ga je še prej zakril.

Mojca je pritekla, da bi lahko čimprej spet stekla. Najedla se je v petih minutah, česala se je deset minut. Bila je izredno ljubezniva, ko je ni ovirala, ker so jo že čakali. Zagotavljala je, da se bo vrnila čimprej in vendar menila, da je naj nikar ne čaka.

Katarina je gledala tudi za njo, toda tudi njo in njeno družbo je ogel ulice prej skril, kot bi se utegnila ozreti.

Radio je končal poročila o trgovinski delegaciji, ki je hodila po Afriki, televizor je začel s poročili o isti delegaciji. O tem so pisali vsi časopisi. Tako so se začenjala ali pa zaključevala vsa poročila že nekaj dni, toda ona je vendarle poslušala o upanju, da bo med tem, kar je že vedela, vendarle slišala tudi kaj takega, o čemer bi se zvečer lahko pogovarjala s Fiderikom.

ZADNJA NOČ

Petindvajsetletna Martina se je prebudila polna tesnobe in čudne groze. Šele čez čas je zaznala, da je bilo še nekaj, kar pa je izginilo kakor spomin, do katerega se včasih ni mogla dokopati, čeprav ga je slutila, kako je povsem blizu, kakor v zasedi potuhnjen. Zato je otrpla čakala, medtem pa razpoznavala prišiljeni puščici, ki sta se v strupeni srebrno sivi svetlobi vrtali v gosto temo. Nato se je z velikim olajšanjem prepustila togotnemu spoznanju, kako se je spet samo kazalcev na uri prestrašila, in se zagnala, da bi segla v temo.

»Kaj? Kaj je spet?« je ob njej zapuhtela roka, kakor da bi slepec izgubil smer.

Martina je zamrmrala, dokler je ni preiskovanje utrudilo in se je roka potegnila nazaj kakor ugasel snop luči, ki ga je strahopetec utrnil, ko se je prepričal, da mu ničesar ne grozi.

»Prosim,« je zamrmrala, »obrni uro, saj vendar veš, da zdaj ne prenesem njenih žarečih kazalcev.«

Roka, ki je v temi hotela ubogati, tega ni zmogla in moški ob njej je izgubljajoče zamrmral: »Ne razumeeem, Marti...«

Seveda ne razume, četudi mu je stokrat in tisočkrat skušala dopovedati, da tudi sama ne ve, čemu jo ti krhki kazalci ravno zadnje čase spominjajo na razbeljene nože. Vendar je bilo še huje, da jo je že sama misel na njegovo nerazumevanje spravljala v tisti dobro znani, zadnje čase zanjo tako značilni obup.

Končno je uspel uro zasukati, toda to je bilo zdaj že vseeno, ker olajšanja ni prineslo in tako ne bo več zaspala. Lahko bi ura celo ostala, kakor jo je sinoči postavil, naj, vsekakor mora tako ostati, da si ne bo domišljjal, kako ji pomaga in ji kaj olajša. Če je že torej pozabil, čisto preprosto pozabil, ker njene prošnje, njene zavzete in sicer redke prošnje niti upošteval ni, naj zdaj, za božjo voljo, ničesar ne popravlja. Sicer mu pa njene prošnje niso bile razumljive, česar pa ni razumel, tudi upošteval ni: ne, da bi ne hotel, ampak čisto preprosto niti domislil se ni. To, to pa je bilo tisto najbolj bridko, kar jo je ravno zdaj spravilo v najhujši obup.

Dvignila se je in uro obrnila: navsezadnje je tudi že čudno nepojmljivo in trapasto, čemu ji ti neznani in polževo počasni kazalci lahko groze, da se ji bodo sredi noči zarili v drobovje in jo preluknjali. Morda bo pa pomagalo, če si jih bo ogledovala. Mogoče je pa res prav v tem vsa skrivnostna groza, ker ji nikoli ne povedo, kako izgrebejo ali kako že opravijo. Zobozdravnik na primer dvigne sveder nad glavo in mimo razprtih oči ga spusti v usta. Lahko kričiš in zatiskaš oči ali pa ga gledaš, morilsko in zaničujoče v hladnokrvno zbrani obraz mučilca nad seboj. Potem, po olajšanju, se drug drugemu nasmehneta; ti si rahlo osramočen, zobozdravnik pa, ki pozna tvoj kes, je prizanesljiv. »In drugič spet,« reče, ti pa si misliš: »Nikoli več, pesjan!« On pa ve svoje in ti verjameš v svoje. Nato te seveda ni več blizu, ko pa naposled vendarle moraš spet priti, ti lahko reče, zakaj te ni bilo, ali pa molči, toda vedno se ti maščuje. To veš zato, ker te vsakikrat boli. Ampak karkoli počenja, gledaš ga. Veliko olajšanje je, da ga lahko prežeče opazuješ in čuti, da bediš nad njim in njegovim početjem. Ne more ti izdreti zoba, da bi ti tega ne vedel, to, to je tisto. Če bi tudi tam lahko videla, kaj počno z njo? Ne more vendar kar

tako prepustiti, ne more vedno dopuščati, da prespi, ko ji jemljejo nekaj njenega.

Iztegnila je roko in si skušala svetlikajoče se kazalce spremeniti v tiste skrivnostne nože, ki si jih je zapomnila razvrščene ob hladni beli steni, in si zamisliti, kako to opravijo, toda ko se je zravnala, sta ji globoko v drobovju kakor dve puščici, ki so jo vsako zase potisnili v život, predrli trebuh in se zarili v meči. Prestrašena je prisluhnila in spoznala bolečino. Zdaj je vedela, kaj jo je prebudilo, in je kriknila.

»Je s teboj kaj narobe?«

Seveda jo je vprašal zgolj zato, ker se je čudil, čemu se še ni prepirala zaradi ure: vedno je pričakoval od nje reči, ki so ga osupljale, ko jih je storila. Bilo je nepojmljivo, kako se je čudil, če ni storila tistega, česar po njegovem prepričanju ni bilo mogoče storiti, ker je bilo bodisi nesmiselno, neprimerno, neumno ali kakor že. Zato so njuni nesporazumi postali včasih nepremagljivi in zapletala sta se z neizčrpnimi pojasnjevanji. A četudi sta se drug z drugim neizmerno trudila, nista uspela. Moj bog, kako je bilo vse to vendar brezkoristno, naravnost pošastno brezupno! Ali res ne bo nikoli mogoče, ko se sicer izvrstno razumeta, da bi si te strašne nesporazume, kadar se začno, razložila? Skupaj sta že bila na potovanju; ko je padla po skalah, jo je nesel na rokah, in toliko, da ni jokal, ko so ji dajali nogo v mavec. Sploh sta se sicer odlično razumela. Dal ji je verižico in bil je neizmerno potrpežljiv, ko je prebolevala angino. Prvič je vse on uredil z zdravnikom, seveda, ko sta se prej izčrпно pogovorila in se sporazumela, da bi bilo zanjo še prezgodaj imeti otroke in se tako zaplesti. Takrat je imela dvajset let in še nič od življenja. Ni še tako dolgo, ko se jima je drugič pripetilo. Bila je zelo zmedena, ko mu je povedala. Ne da bi se bila dogovorila, je poskrbel kakor prvič. Šel je z njo in prišel je ponjo. Enako, tega se je natanko spominjala, se je smehljaj, ko jo je oddal v bolnišnico, in enako, ko jo je sprejel. Neka ženska je menila, da se vidi, kako zelo jo ljubi; to jo je izredno ganilo in prepustila ji je svoje rože. Nobena tam notri ni nikoli dobila toliko cvetja. Kaj boste le dobili, ko boste rodili, so ugibale ženske, ki so ležale tam nekako pozabljene. Drugič jim je namreč vse povedala: dandanes so se te reči razkrivale, bile so naravne in vsaka je vse povedala. Bilo je tudi vedno zelo preprosto in mimogrede in vsaka, ki je bila tam že dvakrat, je bila izkušena, in tista, ki je storila prvič, se je nato samo čudila, česa se je bala. Res, prvič so se ji zdele vse nekoliko pokvarjene in je molčala, ker jo je bilo sram. Potem je spoznala, da nobena ni slaba, tudi zvedela je, da se tistim, najbolj izkušenim in

najbolj pokvarjenim, to sploh ne pripeti. To mu je seveda povedala. »Jasno, srček,« ji je pritrtil. Bilo je veliko olajšanje in pomagalo je prek slabe vesti.

Zdaj pa je bila stara petindvajset let in tudi sicer je bilo z njo vse v redu. Ničesar nista želela spremeniti, saj sta si letos nameravala privoščiti take počitnice kot nikoli prej. Vmes pa je prišlo to; razumljivo, da tega ni pričakoval, tudi sama je bila zelo osupla, a vendar: čemu se je tako in toliko čudil, da je bilo že kar žaljivo, saj se je počutila kriva in osramočena. Spominjal jo je na učitelja, ki jo je vedno pošiljal po različne predmete v svoje stanovanje, dokler nekega dne nečesa ni našla. Nato sta oba brskala in iskala, medtem ko je on neprestano ponavljal: »Vem, da sem edino sam lahko to kam založil, saj razen mene ni bilo nikogar tu!« Prav v tem zagotavljanju in prepričevanju samega sebe je čutila prizvok dvoma, ki jo je žalostil, razočaral in užalil.

Čemu je tako molčal, ko mu je povedala, da ne bosta mogla potovati? Zakaj ji tako strašno dolgo ni povedal, kako je uredil z zdravnikom, in čemu ga je naposled drhte vprašala: »Kako bo?« Že samo to, da ga je morala vprašati, jo je pripravilo v ponižujoč obup.

»Kako — kot vedno. Saj je vse urejeno,« je nestrpno pojasnil.

»Spet tam?« — Rada bi šla kam drugam, k nekomu drugemu, ki je še ni poznal.

»Kje pa?« se je začudil.

»Ali je bil nejevoljen? Se je začudil?« Saj je vedela, da to ni pomembno, ampak nenadoma je morala vse to vedeti. Bilo je nepojmljivo, zakaj je bil razdražen, ko ga je to spraševala, kakor je bilo nerazumljivo, čemu ga je sploh spraševala.

»Kaj se bo začudil? Navajen je tega kot kdo drug — čiščenja kanalov!« je togotno vzkliknil.

Tega bi ji ne bil smel reči. Bilo je vendar strašno in ogabno, da je lahko to s čemerkoli in sploh z nečim tako ostudnim primerjal. Spoznala je, da bi o tem ne smela govoriti, vendar jo je pravzaprav k temu primoral, ko ni tako kot vedno uredil in ji pomagal brez razmišljanj prek tega.

Še bolj nespametno je ravnala, ko je odšla sama in hotela o tem govoriti z zdravnikom. Bilo ji je predvsem nerodno, ker se je za nje-govim hrbtom spuščala v osebne stike s človekom, ki je bil zanjo brezoseben in ona zanj prav tako in bi bilo bolj pametno, če bi bilo tako ostalo.

»Morda,« ji je rekel tisti, o katerem je on trdil, da se ne čudi ničemur in mu je vseeno, z resnično utrujenim in rahlo naveličanim

glasom, ki ga imajo vzgojitelji po gluhonemnicah, »je to zadnja možnost za vas. Veliko takih sem videl, ne da bi bil lahko samo slutil, da je res tako. A je, žal, bilo.«

»Saj sem zdrava in mlada in vse je v redu,« je zatrdila.

»Tisti trenutek ne bo nič več v redu in tudi zdravi ne boste več. Vse se pa spozna šele kasneje. Morda celo takrat, ko boste na vse to že pozabili.«

»Samo še tokrat, sva sklenila,« je zatrdila in počutila se je kakor pijanec, ki sklene, da se bo zadnjič napil.

Tako je bilo torej odločeno in že pred tednom bi bila morala oditi, čakali so jo, ona pa je obležala za ribiško kočo, ker je bila prepričana, da sije sonce samo za njo. »Medtem se bo poletje končalo,« se je branila. Zelo dobro se je počutila, bolj kot vse doslej. Sploh je bilo nenadoma brez težav in morda zato, ker se je zavleklo, se je spremenila: postala je poslušna in vdana samo svojemu telesu, brezbrizna do vsega zunaj sebe, mirna in njegova nestrpnost je ni prizadevala. Šele ko je nastopilo deževje, sta se vrnila v mesto in to je bila zadnja noč. Navsezgodaj bo tam in čez eno uro bo opravljeno. A čemu se je torej zdaj sredi noči zaradi nevsakdanje in nepoznane bolečine prebudila in čemu jo je pograbil preplah?

»Ti,« ga je poklicala in se ga dotaknila.

»Da,« je zamrmral iz polsna in v vlažno ogromno roko stisnil njeno drhtečo dlan, da se ji je zazdelo, kakor da jo bo zadušil. Zakaj se ji je tako zazdelo, ampak zagotovo se ji ne bi, če ji ne bi tako čudno stiskal dlani.

»Prosim, luč,« je zajecljala in se skušala privzdigniti in izvleči roko, toda tuja bolečina, ki jo je zdaj že razpoznavala, se je silovito ponovila.

»Luč,« je kriknila v nestrpni grozi.

V velikem kolobarju svetlobe, ki je padel na posteljo kakor velik potuhnjen reflektor, ko ga naperijo na obdolženca, je buljil vanjo. Spoznala je, da je bilo vse, kar je doslej storil: od premikanja ure in prijemanja za roko in mrmrajočih tipanj, vse v polsnu in šele luč ga je prebujala. Ne ona s svojimi težavami, ampak svetloba. Če bi ne bilo te luči, bi lahko ob njem znorela, se zadušila, umrla ali rodila, on bi tega ne čutil, ker bi prespal. Celo ta hip še ne dojame ničesar razen nasilnosti ob neobičajni svetlobi in ob nenavadnem prebujanju. Nenadoma je pozabila na zaprepadlo bolečino v trebuhu in si ga ogledovala sovražno kakor inkvizitor, ki natanko ve, česa je obdolženec kriv, in ga sovraži, ker se on te krivde noče zavedati.

»Kako moreš spati?« je izgolčala in z zadoščenjem je začutila tudi v tem njegovo veliko krivdo in spoznala svojo osamljenost.

»Kako?« je topo in nerazumevajoče zazelal. Imel je ogromno žrelo in na dnu sta bingljala dva mandlja kakor dva strašna vneta jajčnika, ki ju je imel tisti zdravnik na stenski sliki. »Tako pa je tako vnetje.« je rekel mimogrede, ko jo je ogledoval s strašnim odporom. Tu pa se ji je zdaj pomešala njegova pošastna brezobzirnost, ogabnost slike in nenasitnost tega žrela v grozečo grožnjo. Zamížala je.

»Imaš težave?« je čez čas zinil, ko je že zelo dolgo čepel na postelji in zrl predse. Očitno je ves čas mukoma iskal, kako bi jo karkoli, trenutku primernega, vprašal, ker ga je prebudila sredi noči, je bil top in omamljen in že njegov glas je bil tako brezoseben, da ni nudil nobene opore, kaj šele uteho ali celo upanje.

»Kaj pa misliš, da je vse to brez njih,« je hudobno zavrnila. Dušilo jo je njegovo začudenje. Kakor da se je zanj vsa njuna preteklost nehala in sta se ta hip prvič srečala, spoznala in jo vprašuje karkoli nepomembnega, ne da bi bil karkoli posebnega pričakoval. Zahotelo se ji je maščevalnega odgovora, ki bi ga osupnil, kakor samovščecnega vsiljivca.

»Mislim, da imam velike težave,« je hladno rekla in si zaželela, da bi se bolečine ponovile, da bi jo razparale, da bi začela bruhati, da bi se karkoli zgodilo in bi moral vstati in karkoli storiti zanjo.

»Ah, ne?« je zamrmral s toliko nejevere in hladnokrvne brezbriznosti, ki jo zmore samo moški, ki je zaspan, sit, zadovoljen in brez težav.

»Da,« je zakričala, »da, da, da, daaaaa,« je tulila in tolkla z rokama okrog sebe z nasladi, čuteč, da ga je osupnila in predramila. On pa je začel loviti njene opletajoče roke in bil je nad njo kakor lev, kakor slon, kakor volk, kakor pes. Odpirala je usta, kričala in razpoznavala, kako počasi in lenobno premika usta, ni pa marala slišati, bilo je popolnoma nemogoče priznati mu človeške glasove, ki bi lahko pomirili in utešili. Ko je omagala in se je njegov vroči dih ohlajal, so roke, ki so bile prej surove in neizprosne, skušale vse popraviti in se trudile, da bi bile dobre. Zdaj je vdano čakala, da bi obmirovale nad njenim obrazom in bi pod njimi dočakala temo.

»Jutri,« je prihajalo iz nedosegljive daljave prigovarjajoče. »bo že vse dobro. To je zdaj samo kriza, toda jutri, ko se boš zbudila, ti bom poslal rože. — Kakšne rože bi rada, Martina?«

Vgriznila ga je v dlan.

Zasmejal se je in bil je čisto buden.

»Kaj mi boš dal, ko bom nekoč rodila?« je zamrmrala skrita pod njegovimi rokami.

»Vse,« je naglo rekel in njegov dih se je nevarno ogrel.

Izvila se je in odmaknila.

»Nikar,« ji je sledil, »ali se ti nič ne smilim. Tako rekoč brez poletja...«

Naglo je sedla. Tenki, stokrat preutrujeni in polomljeni lasje, so sršeli kakor omlatena pšenica. »Ali se ti jaz kdaj smilim? — Jaz, jaz sploh nočem tega več! Zdravnik je rekel, da nikdar nihče ne ve, če ni zadnja prilika zapravljena. Stara sem petindvajset let in ničesar ne morem več zapravljati,« je preplašena vzkliknila in nihala na postelji kakor roža s podžrtimi koreninami.

Osuplo jo je gledal in zdel se ji je kakor voluhar, ki jo je spodžrl.

»Vedno je lahko zadnjič! Lahko, da ne bom nikoli več in stara sem petindvajset let,« je v grozečem prepričanju jecljala.

»Pomiri se — pogovoriva se, čuj, pogovoriva se! — Nikoli nisi ničesar rekla in — saj sva se dogovorila, saj vendar več?« Plaho je iztegnil roke za njo. Bil je preprost kakor otrok, ki je ugrabil ptico in jo zaprl, pozabil nanjo, da je pogledala iz kletke, in zdaj bi jo rad, ko je spoznal, da bo zbežala, ukanil in zadržal.

Vzdrlheta je in se odmaknila. Tako od daleč, sicer zelo nezaupljivo, je z drobnima rokama zakrilila, kakor da se bo ptica prestopila. Pognudil ji je roke, ki so se zdele močne kakor držaji brvi čez reko, a oprijeti se jih ni utegnila: silovita bolečina jih je potegnila na trebuh.

»Ne,« jo je razumela, »saj tega nočem več. — Premislila sem si — saj si si tudi ti, jeli?« je roteče jecljala, kakor da bo od njegove pritrditve vse odvisno in bo tisto strašno, kar je slutila, da se dogaja, nemudoma prenehalo.

»Torej ne, neeee,« je tulila in stiskala noge, da bi zadržala, da bi obdržala.

Skozi svoj veliki in brezupen napor je razpoznala, da doumeva in solze hvaležnega olajšanja so ji vrele iz oči, toda, kaj je to zdaj sploh še pomenilo?« Teci, naj pride in pomaga, hočem, hočem, hočem... reci mu, da hočem, to je zelo važno, da hočem... o bog...!«

»Tako je le ta svet čuden,« je govorila ženska na drugi postelji pridušeno. »Tista tam si je tako želela obdržati, a ni nič pomagalo. Druga pa ima take težave, da se reši. O moj bog! Kako je le to nepravilno!«